

Editör

Alaeddin YALÇINKAYA

Yazarlar

Alaeddin YALÇINKAYA

Hakan ARIDEMİR

Ramazan GÜREŞÇİ

Şeyma Nur DEMİRAY KESKİN

**ULUSLARARASI HUKUK:
TEMEL KAVRAMLAR,
ÖRNEK SORUNLAR, DAVALAR ve
KURUMLAR**

FİLİZ KİTABEVİ

İSTANBUL

2025

Mart 2025

ISBN: 978-625-5957-39-9

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Uluslararası hukuk, uluslararası toplumun aktörleri arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar bütünüdür. Modern dünyada devletlerin, uluslararası örgütlerin ve bireylerin giderek artan bir şekilde etkileşimde bulunması, uluslararası hukuku yalnızca akademik bir disiplin olmanın ötesine taşıyarak pratik bir gereklilik haline getirmiştir. Bu kitap, uluslararası hukukun temel kavramlarını, tarihsel gelişimini, temel ilkelerini ve uygulamalarını sistematik bir şekilde ele almak amacıyla hazırlanmıştır.

Elinizdeki eser, uluslararası hukukun tarihsel kökenlerinden güncel meselelerine kadar geniş bir yelpazede bilgi sunmaktadır. Uluslararası hukuk kurallarının oluşumu, uygulanması ve yaptırımları konusunda ayrıntılı bir perspektif sunan bu kitap, aynı zamanda uluslararası hukukun temel ilkeleri, uluslararası anlaşmalar, insan hakları hukuku, uluslararası ceza hukuku, deniz hukuku, uzay hukuku ve uluslararası siber güvenlik hukuku gibi alanları da kapsamaktadır.

Uluslararası hukuk sadece devletlerin ilişkilerini yönlendiren bir disiplin olmanın ötesinde, bireylerin haklarını koruyan ve uluslararası toplumu daha adil ve düzgün bir yapıya kavuşturmayı amaçlayan bir hukuk sistemidir. Bu bağlamda kitap, hem uluslararası ilişkiler disiplinine ilgi duyan akademisyenler, hukukçular ve öğrenciler hem de uluslararası hukukun temel ilkelerini anlamak isteyen okuyucular için kapsamı geniş bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Bu eserin hazırlanmasında emeği geçen tüm akademisyenlere, araştırmacılara ve katkı sağlayan herkese teşekkür ederim. Başta Yayınevinin sahibi Oğuzhan Oruç Bey olmak üzere Filiz Kitabevi çalışanlarına titiz çalışmaları ve destekleri için özel olarak teşekkür ederim. Kitabın, uluslararası hukukun anlaşılmasına katkı sağlaması ve yeni nesil hukukçular ile uluslararası ilişkiler uzmanlarının yetkinliğini artırması dileğiyle...

Prof. Dr. Alaeddin Yalçinkaya

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	XIII

GİRİŞ: ULUSLARARASI TOPLUM, ULUSLARARASI HUKUKTA KİŞİ ve ULUSLARARASI HUKUK KAVRAMLARI	1
1.1. Uluslararası Toplumun Özellikleri	2
1.1.1. Uluslararası Toplumda Merkezi Yasama Organı Yoktur	3
1.1.2. Uluslararası Toplumda Merkezi Yürütme Organı Yoktur	3
1.1.3. Uluslararası Toplumda Yargı Organlarının Yetkileri Oldukça Sınırlıdır	4
1.1.4. Devletler Niçin Uluslararası Hukuk Kurallarına Uymak Zorunda Kalmaktadırlar?.....	5
1.2. Uluslararası Hukukta Kişi	8
1.2.1. Devletler.....	8
1.2.2. Uluslararası Örgütler	8
1.2.3. Hükümet Dışı Uluslararası Kuruluşlar	9
1.2.4. Hükümet Dışı Ulusal Kuruluşlar.....	11
1.2.5. Bireyler	11
1.3. Uluslararası Hukuk, Ulusal Hukuk, Ulusüstü Hukuk.....	12
1.3.1. Uluslararası Hukuk, Ulusal Hukuk, Devletler Hukuku, Devletler Umumi Hukuku	12
1.3.2. Uluslararası Hukuk ve Ulusal Hukuk.....	13
1.3.2.1. Tekçi (Monist) ve İkici (Düalist) Yaklaşım.....	13
1.3.3. Uluslararası Hukuk ve Ulusüstü (Supranational) Hukuk	15
1.3.4. Uluslararası Özel Hukuk (Private International Law).....	16
1.3.5. Hukuk, Politik Hukuk, Uluslararası Politik Hukuk	16
1.3.6. Doğal Hukuk ve Pozitivist Hukuk	18
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?	22

ANTİK ÇAĞLARDAN 21. YÜZYILA ULUSLARARASI HUKUK	23
2.1. Antik Çağlarda Uluslararası Hukuk	23
2.2. Milattan Sonraki Gelişmeler.....	25
2.3. Orta Çağda Uluslararası Hukuk.....	26
2.4. İslâmiyet'in Yayılması Sürecindeki Gelişmeler	27
2.5. 1648 Tarihli Westfalia Barışı	29
2.6. 1789 Fransız İhtilali ve 1815 Viyana Kongresi	30
2.7. 1853-1856 Kırım Savaşı.....	31
2.8. I. Dünya Savaşı ve Milletler Cemiyeti (MC, League of Nations)	33
2.9. 1926 Lokarno Sözleşmeleri.....	34
2.10. 1928 Briand-Kellogg (Paris) Paktı	35
2.11. 1929 Litvinov Protokolü.....	35
2.12. Stimpson Doktrini ve Tanımama.....	35
2.13. II. Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler	36
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	38
ULUSLARARASI HUKUKUN KAYNAKLARI	39
3.1. Kodifikasyon (Tedvin, Kod Halinde Toplama).....	43
3.2. Andlaşmalar Hukuku.....	43
3.2.1. Andlaşmaların Kökeni ve Tanımı	43
3.2.2. Andlaşmanın Unsurları	46
3.2.3. Andlaşmaların Sınıflandırılması	49
3.2.3.1. Uygulama Alanı Bakımından Sınıflandırma.....	49
3.2.3.2. Modern/Çağdaş Sınıflandırma	49
3.2.4. Andlaşmaların Yapılışı	51
3.2.4.1. Andlaşma Yapma Yetkisi	52
3.2.4.2. Andlaşma Metninin Oluşturulması	53
3.2.4.3. Andlaşma Metni ve Kabul Edilmesi	54
3.2.4.4. Andlaşmanın Dili.....	55
3.2.4.5. Andlaşma Metninin Resmileştirilmesi.....	56
3.2.4.6. Andlaşma Metninin Bağlayıcılık Kazanması	56
3.2.4.6.1. İmza ve Paraf.....	56
3.2.4.6.2. Andlaşmayı Teşkil Eden Belgelerin Teatisi (Değiş-Tokuşu, Mektup Teatisi)	57
3.2.4.6.3. Onaylama	57

3.2.4.6.4. Kabul ve Tasvip (Uygun Bulma).....	58
3.2.4.6.5. Katılma	58
3.2.5. Çekince	59
3.2.6. En Çok Gözetilen Ulus Kaydı.....	59
3.2.7. Andlaşmaların Yürürlüğe Girmesi	61
3.2.8. Andlaşmaların Tescili ve Yayınlanması	62
3.2.9. Andlaşmaların Uygulanması	63
3.2.10. Andlaşmaların Tadili ve Değiştirilmesi	65
3.2.11. Andlaşmaların Yorumlanması	66
3.2.12. Andlaşmaların Çatışması	67
3.2.13. Andlaşmaların Geçersizliği.....	68
3.2.14. Andlaşmaların Sona Ermesi, Andlaşma Hükümlerinin Askıya Alınması	68
3.2.14.1. Andlaşmanın Tarafların Ortak Rızası ile Sona Ermesi	68
3.2.14.2. Andlaşmanın Ağır İhlali	69
3.2.14.3. Sonraki İmkânsızlık	69
3.2.14.4. Andlaşmanın Yapıldığı Şartlarda Köklü Değişiklikler Olması.....	70
3.2.14.5. Diplomatik veya Konsolosluk İlişkilerinin Kesilmesi	70
3.2.14.6. Andlaşmanın Sona Ermesi veya Andlaşma Hükümlerinin Askıya Alınmasının Hukuki Sonuçları	71
3.2.15. Türkiye’de Uluslararası Andlaşmaların Yapım Süreci	72
3.3. Teamül – Uluslararası Örf ve Adet Hukuk- Yapılageliş Kuralları	74
3.4. Hukukun Genel İlkeleri	76
3.5. Doktrin (Öğreti).....	79
3.5.1. Doktrinlerin Tarihsel Gelişimi	79
3.5.2. Doktrinlerin Uluslararası Hukuktaki Rolü	81
3.6. Mahkeme Kararları (İçtihat).....	82
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	84

ÜLKE KAZANMA, KAYBETME USULLERİ VE TÜRKİYE’NİN SINIRLARI... 85

4.1. Ülke Kazanma ve Kaybetme Usulleri	86
4.2. Türkiye'nin Sınırları	89
4.2.1. Bulgaristan ve Yunanistan Sınırı	89
4.2.2. Akdeniz ve Kıbrıs	92
4.2.3. Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Adalar, Kıbrıs ve Deniz Alanlarının Hukuki Tahlili.....	93

VIII

4.2.4. Hatay ve Suriye Sınırı	94
4.2.5. Musul-Kerkük Sorunu ve Irak Sınırı	95
4.2.6. İran Sınırı	97
4.2.7. Türkiye ile Azerbaycan (Nahçıvan), Ermenistan ve Gürcistan Sınırı	98
4.3. Toprak İhtilafı ve Egemenlik Uyuşmazlıklarına İlişkin Mahkeme Kararları	100
4.3.1. Palmas Adası Davası (Hollanda – ABD)	101
4.3.2. Clipperton Adası Davası (Fransa – Meksika)	102
4.3.3. Minquiers ve Ecrehos Davası (İngiltere-Fransa).....	103
4.3.4. Batı Sahara Davası (İstisnai Görüş).....	103
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?	106

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU

5.1. İç sular	110
5.2. Karasuları	115
5.3. Takımadada Suları	119
5.4. Boğazlar	120
5.5. Türk Boğazlarının Hukuki Statüsü	122
5.5.1. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne Göre Boğazlardan Geçiş Rejimi.....	124
5.5.2. Montrö Boğazlar Rejimi'nin Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar	131
5.5.3. Rusya-Ukrayna Savaşı ve Montrö Sözleşmesi'nin Uygulanması	135
5.5.4. Genel Değerlendirme	136
5.6. Bitişik Bölge.....	138
5.7. Balıkçılık Bölgesi	139
5.8. Kıta Sahaneliği	139
5.8.1. Kıta Sahaneliği Hukuki Rejimi	141
5.8.2. Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması	142
5.8.3. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davası.....	142
5.8.4. Libya-Malta Kıta Sahaneliği Davası.....	145
5.8.5. Maine Körfezi'ndeki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası: Kanada-ABD Kıta Sahaneliği Davası.....	146
5.8.6. Adaların Kıta Sahaneliği Üzerindeki Etkisi	147
5.9. Münhasır Ekonomik Bölge.....	148
5.9.1. Münhasır Ekonomik Bölge Tesis Eden Ülke Hangi Haklara Sahiptir?	150
5.9.2. Karadeniz Özelinde Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırılması	151
5.9.3. Doğu Akdeniz ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Tartışmaları.....	152

5.10. Açık Deniz.....	154
5.11. Uluslararası Deniz Yatağı.....	155
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	157

ULUSLARARASI HAVA HUKUKU 159

6.1. Tanımı ve Tarihi Seyri.....	159
6.2. Ulusal ve Uluslararası Hava Sahasının Hukuki Statüsü	160
6.3. Hava Sahasının Hukuki Rejimi	162
6.4. Hava Sahasının Telekomünikasyon Amacıyla Kullanımı	165
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	167

ULUSLARARASI UZAY HUKUKU 169

7.1. Uzay Hukukunun Tarihi Gelişimi	169
7.2. Uzayın Hukuki Statüsü ve Rejimi	170
7.3. Uzayda Telekomünikasyon Faaliyetleri	173
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	174

İÇİŞLERİNE MÜDAHALE YASAĞI, MEŞRU MÜDFA, DEVLETLERİN EGEMEN EŞİTLİĞİ, KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI, BM'İN UYGULADIĞI YAPTIRIMLAR..... 175

8.1. İçişlerine Müdahale Yasağı	175
8.1.1. Karışmama İlkesinin İstisnai Durumları	180
8.1.2. Karışmama İlkesinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü	181
8.1.3. Karışma Olarak Nitelendirilebilecek Eylemlerin Örnekler	182
8.2. Meşru Müdafaa.....	183
8.2.1. Uluslararası Toplumda Yaşanan Meşru Müdafaa Örnekleri	184
8.2.2. Önleyici Meşru Müdafa	185
8.2.3. Bush Doktrini	186
8.3. Devletlerin Egemen Eşitliği İlkesi.....	187
8.4. Kendi Kaderini Tayin Hakkı (Self- Determinasyon).....	188
8.5. BM'in Uyguladığı Yaptırımlar	190
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	194

UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ, DİPLOMASİ, TAHKİM, YARGI, ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE BÖLGESEL ÇÖZÜMLER 195

9.1. Barışçıl Çözüm Yolu Olarak Diplomasi.....	196
--	-----

9.1.1. Uzlaştırma ve Arabuluculuk	196
9.1.2. Tahkim	198
9.1.3. Mahkeme.....	199
9.1.4. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM, International Criminal Court, ICC)	200
9.2. Uluslararası Örgütler ve Bölgesel Çözüm Yolları	202
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?	204

DEVLETİN SORUMLULUĞU, DİPLOMATİK HİMAYE VE HALEFİYET 205

10.1. Devletin Sorumluluğu	206
10.2. Vatandaşlık, Çifte Vatandaşlık	207
10.2.1. Diplomatik Himaye Hakkı	209
10.2.2. Mahkeme Kararları	210
10.3. Uluslararası Hukukta Halef Olma	214
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?	217

DİPLOMATİK VE KONSOLOSLUK İLİŞKİLERİ..... 219

11.1. Diplomatik İlişkiler	219
11.1.1. Diplomatik İlişkilerin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	219
11.1.2. Diplomatik İlişkilerde Devletlerin Temsilcileri	220
11.1.3. Diplomatik Dokunulmazlıklar	224
11.1.4. Diplomatik Pasaportlar ve Vizeler: Uluslararası Andlaşmalar ve Uygulamalar.....	226
11.1.5. Diplomatik İlişkilerin Sonlandırılması	228
11.2. Konsolosluk İlişkileri: Tanımı ve Kapsamı	230
11.3. Diplomatik ve Konsolosluk İlişkileri ile İlgili Güncel Konular ve Sorunlar	231
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?	234

ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI VE İNSANCIL HUKUK 235

12.1. İnsan Hakları Alanında Yaşanan Gelişmeler.....	236
12.2. İnsan Hakları Konusunda BM Belgeleri.....	239
12.2.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB, Universal Declaration of Human Rights, UDHR):.....	239
12.2.2. Dine ve İnanca Dayalı Dayalı Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Bütün Şekilleriyle Ortadan Kaldırılması Hakkında Bildiri.....	241
12.2.3. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme, BM İnsan Hakları Komitesi	242
12.2.4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.....	244

12.2.5. Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri: 1514 Sayılı BM Genel Kurulu Kararı	246
12.3. İnsancıl Hukuk ve Cenevre Sözleşmeleri	247
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik	253
SOYKIRIM SUÇU VE ERMENİ SOYKIRIM İDDİALARI.....	255
13.1. Soykırım Kavramı ve Suçu	255
13.2. 1948 Tarihli Soykırımı Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi	257
13.3. Soykırım Suçunun Yargılanması	259
13.4. Ermeni Soykırım İddiaları, Sürgün ve Tehcir	260
13.4.1. 1915-1916 Osmanlı Mahkemesi, Malta Sürgünleri ve İngiliz Kraliyet Başsavcılığı Kararı.....	263
13.5. Ermeni Soykırım İddialarına Karşı Ulusal ve Uluslararası Mahkeme Kararları ...	264
13.5.1. Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararı.....	264
13.5.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı	265
13.5.3. Fransa Anayasa Mahkemesi Kararları	267
13.6. Soykırım Suçu Konusunda Mahkeme Kararları.....	268
13.6.1. Srebrenitsa Soykırımı ve Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Kararları	268
13.6.2. Ruanda Soykırımı ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Kararları.....	270
13.6.3. Roma Statüsü ve Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)	271
13.7. Mülteci, Sığınmacı, Göçmen	272
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	275
ULUSLARARASI ÇEVRE HUKUKU.....	277
14.1. 1987 Brundtland Raporu	278
14.2. Rio Sözleşmeleri.....	279
14.2.1. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi	280
14.2.2. BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	281
14.2.3. BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi.....	282
14.3. 1997 Kyoto Protokolü	283
14.4. 2015 Paris Çevre Sözleşmesi.....	285
14.5. Değerlendirme: Çevre Sözleşmelerinin Başarısı	286
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik	288

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER.....	289
15.1. Milletler Cemiyeti	290
15.2. Birleşmiş Milletler (BM-United Nations)	291
15.3. Avrupa Konseyi (Council of Europe).....	294
15.4. Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü (NATO).....	295
15.5. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT).....	297
15.6. İslam İşbirliği Teşkilatı.....	299
15.7. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT).....	300
15.8. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ)	302
15.9. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)	303
15.10. Avrasyacı Örgütlenmeler (BDT, AEB, KGAÖ).....	306
15.10.1. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT).....	306
15.10.2. Avrasya Ekonomik Birliği (AEB).....	307
15.10.3. Kolektif Güvenlik Andlaşması Örgütü (KGAÖ)	308
15.11. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ).....	308
15.12. Uluslararası Örgütlerde Karar Usulü	310
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	314
SİBER GÜVENLİK VE ULUSLARARASI HUKUK	315
16.1. İnternetin Yapısına Dair Kısa Bir Değerlendirme ve Kavramsal Çerçeve	317
16.1.1. İnternetin Yapısı.....	317
16.1.2. Kavramsal Çerçeve	318
16.2. Uluslararası Hukukun Siber Alana Uygulanması	320
16.2.1. Uluslararası Hukuk Kaynaklarının Siber Faaliyetlere Yönelik Bağlayıcılığı	322
16.2.2. Siber Alanda Egemenlik	323
16.2.3. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı ve Siber Operasyonlar	324
16.2.3.1. Kuvvete Başvurma Yasağı.....	325
16.2.3.2. İnsancıl Hukuk ve Siber Saldırıları	327
16.3. Değerlendirme	330
Çalışma Soruları / Örnek Sorular / Neler Öğrendik?.....	333
KAYNAKLAR.....	335

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
AEB	Avrasya Ekonomik Birliği
AEB	Avrasya Ekonomik Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AU	Afrika Birliği Örgütü
ASEAN	Güneydođu Asya Ülkeleri Birliği
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
bkz.	bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRICS	Brazil, Russia, India, China, South Africa
CENTO	Central Treaty Organization
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
COMECON	Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi Sözleşmesi
COP	Taraflar Konferansı- Conference of Parties
DDOS	Dağıtılmış Ağ Saldırıları

DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ECOSOC	Ekonomik ve Sosyal Konsey- Economic and Social Council
EİT	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
FIR	Flight Information Region- Uçuş Bilgi Bölgesi
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
KGAÖ	Kolektif Güvenlik Andlaşması Örgütü
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
H.z.	Hazreti
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
ICAO	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
ICDT	İslam Gelişme ve Ticaret Merkezi
ICTR	Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi
ICTY	Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
IIFA	Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi
INGO	Uluslararası Hükümet-dışı Kuruluşlar
IP	Internet Protocol
IPHRC	Bağımsız Daimî İnsan Hakları Komitesi
IRCICA	İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
IUT	İslam Teknoloji Üniversitesi
ISF	İslam Dayanışma Fonu ve Vakfı
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
İKT	İslam Konferansı Teşkilatı
MC	Milletler Cemiyeti
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
MFN	En Çok Gözetilen Ulus Kaydı
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
NATO	Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü
OAS	Amerikan Devletleri Örgütü

ODIHR	AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi
OECD	Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü
OIC	İslam İşbirliği Teşkilatı
RCD	Regional Cooperation for Development
RG	Resmi Gazete
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
UDAD	Uluslararası Daimî Adalet Divanı
UDHM	Uluslararası Daimî Hakem Mahkemesi
UNAMA	Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı- UN Environment Program
s.	sayfa
S.	Sayı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SESRIC	İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik, Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi
ŞİÖ	Şangay İşbirliği Örgütü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TCP	Transmission Control Protocol
TDT	Türk Devletleri Teşkilatı
v.	versus
VAHS	Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
Y.	Yıl